

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

**DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
IIT KHARAGPUR**

Lecture 33:

Introduction to the conjugation of the verb मिल् (mil – to meet) from the तुदादिगण tudādigaṇa (6th group) in the various tenses and moods

CONCEPTS COVERED

- ❑ Introduction to the **तुदादिगण tudādigāṇa (6th group of verbs)** in the:
 - वर्तमानकाल (vartamānakāla [लट् laṭ] - present)
 - भविष्यकाल (bhaviṣyakāla [लृट् lṛṭ] - future)
 - आज्ञा (ājñā [लोट् loṭ] – imperative)
 - अनद्यतन-भूतकाल (anadyatana-bhūtakāla [लङ् laṅ] - imperfect past)
 - क्रियातिपत्ति-लृङ् (kriyātipatti-lṛṅ [लृङ् lṛṅ] – conditional)
 - विधि-लिङ् (vidhi-liṅ [liṅ] – optative)in the परस्मैपदी parasmaipadī and आत्मनेपदी ātmanepadī forms
- ❑ Practice of verb conjugation using the verb **मिल्** (mil – to meet)
- ❑ Building of vocabulary

परस्मैपदी (parasmaipadī) and आत्मनेपदी ātmanepadī

वर्तमानकालः (vartamānakālah - present)

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3 rd Person prathamah (also for 2 nd Person (f))	मिलति milati	मिलतः milataḥ	मिलन्ति milanti
मध्यमः = 2 nd Person (inf) madhyamah	मिलसि milaṣi	मिलथः milathaḥ	मिलथ milatha
उत्तमः = 1 st Person uttamah	मिलामि milāmi	मिलावः milāvaḥ	मिलामः milāmaḥ

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group) (प)

तुद् tud -> तुदति

इश् is -> इच्छति

पृच्छ् prcch -> पृच्छति

स्पृश् sprś -> स्पृशति

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group) (आ)

मृ mr -> म्रियते

वर्तमानकालः - vartamānakālaḥ (प) ↑ ↓

वर्तमानकालः - vartamānakālaḥ (आ)

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3 rd Person prathamah (also for 2 nd Person (f))	मिलते milate	मिलेते milete	मिलन्ते milante
मध्यमः = 2 nd Person (inf) madhyamah	मिलसे milase	मिलेथे milethe	मिलध्वे miladhve
उत्तमः = 1 st Person uttamah	मिले mile	मिलावहे milāvahe	मिलामहे milāmahe

भ्वादिगणः bhvādigaṇaḥ (1st group) (आ)

वृत् vrt -> वर्तते

वृध् vrdh -> वर्धते

वन्द् vand -> वन्दते

वर्तमानकालः - vartamānakālah (मिल् [परस्मैपदी / आत्मनेपदी])

पुरुषः / वचनम्
puruṣaḥ / vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

द्विवचनम्
dvivacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

प्रथमः = 3rd Person
prathamah

(also for 2nd Person (f))

मध्यमः = 2nd Person (inf)
madhyamah

उत्तमः = 1st Person
uttamah

मिलति

मिलतः

मिलन्ति

मिलते

मिलेते

मिलन्ते

मिलसि

मिलथः

मिलथ

मिलसे

मिलेथे

मिलध्वे

मिलामि

मिलावः

मिलामः

मिले

मिलावहे

मिलामहे

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group)

मृ mr -> म्रियते -> मरिष्यति*

भ्वादिगणः bhvādigaṇaḥ (1st group)

वृत् vṛt -> वर्तते -> वर्तिष्यते

वृध् vṛdh -> वर्धते -> वर्धिष्यते

वन्द् vand -> वन्दते -> वन्दिष्यते

परस्मैपदी (parasmaipadī) and आत्मनेपदी ātmanepadī

भविष्यकालः (bhaviṣyakālah - future)

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3 rd Person prathamah (also for 2 nd Person (f))	मेलिष्यति meliṣyati	मेलिष्यतः meliṣyataḥ	मेलिष्यन्ति meliṣyanti
मध्यमः = 2 nd Person (inf) madhyamah	मेलिष्यसि meliṣyasi	मेलिष्यथः meliṣyathaḥ	मेलिष्यथ meliṣyatha
उत्तमः = 1 st Person uttamah	मेलिष्यामि meliṣyāmi	मेलिष्यावः meliṣyāvaḥ	मेलिष्यामः meliṣyāmaḥ

भविष्यकालः - bhaviṣyakālah (प)

भविष्यकालः - bhaviṣyakālah (आ)

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3 rd Person prathamah (also for 2 nd Person (f))	मेलिष्यते meliṣyate	मेलिष्येते meliṣyete	मेलिष्यन्ते meliṣyante
मध्यमः = 2 nd Person (inf) madhyamah	मेलिष्यसे meliṣyase	मेलिष्येथे meliṣyethe	मेलिष्यध्वे meliṣyadhve
उत्तमः = 1 st Person uttamah	मेलिष्ये meliṣye	मेलिष्यावहे meliṣyāvahe	मेलिष्यामहे meliṣyāmahe

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group) (प)

तुद् tud -> तुदति -> तोत्स्यति

इश् is -> इच्छति -> एशिष्यति

पृच्छ prcch -> पृच्छति -> प्रक्ष्यति

स्पृश् sprś -> स्पृशति -> स्पृक्ष्यति

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group) (आ)

मृ mr -> म्रियते -> मरिष्यति*

भ्वादिगणः bhvādigaṇaḥ (1st group) (आ)

वृत् vṛt -> वर्तते -> वर्तिष्यते

वृध् vṛdh -> वर्धते -> वर्धिष्यते

वन्द् vand -> वन्दते -> वन्दिष्यते

परस्मैपदी (parasmaipadī) and आत्मनेपदी ātmanepadī

आज्ञा (ājñā - imperative)

पुरुषः / वचनम्
puruṣaḥ / vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

द्विवचनम्
dvivacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group) (प)

तुद् tud -> तुदतु

इश् is -> इच्छतु

पृच्छ prcch -> पृच्छतु

स्पृश् sprś -> स्पृशतु

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group) (आ)

मृ mr -> म्रियताम्

भ्वादिगणः bhvādigaṇaḥ (1st group) (आ)

वृत् vrt -> वर्तताम्

वृध् vrdh -> वर्धताम्

वन्द् vand -> वन्दताम्

आज्ञा – ājñā (प)

आज्ञा – ājñā (आ)

पुरुषः / वचनम्
puruṣaḥ / vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

द्विवचनम्
dvivacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

प्रथमः = 3rd Person
prathamah
(also for 2nd Person (f))

मिलताम्
milatām

मिलेताम्
miletām

मिलन्ताम्
milantām

मध्यमः = 2nd Person (inf)
madhyamah

मिलस्व
milasva

मिलेथाम्
milethām

मिलध्वम्
miladhvam

उत्तमः = 1st Person
uttamah

मिलै
milai

मिलावहै
milāvahai

मिलामहै
milāmahai

परस्मैपदी (parasmaipadī) and आत्मनेपदी ātmanepadī

अनद्यतनभूतकालः (anadyatanabhūtakālah - imperfect past)

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam	तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5 th group) (पा)
प्रथमः = 3 rd Person prathamah (also for 2 nd Person (f))	अमिलत् amilat	अमिलताम् amilatām	अमिलन् amilan	तुद् tud -> अतुदत् इश् is -> ऐच्छत् पृच्छ prcch -> अपृच्छत् स्पृश् sprś -> अस्पृशत्
मध्यमः = 2 nd Person (inf) madhyamah	अमिलः amilah	अमिलतम् amilatam	अमिलत amilata	तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5 th group) (आ)
उत्तमः = 1 st Person uttamah	अमिलम् amilam	अमिलाव amilāva	अमिलाम् amilāma	मृ mr -> अम्रियत्
(अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ (पा) ↑ ↓ (अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ (आ)				
पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam	भ्वादिगणः bhvādigaṇaḥ (1 st group) (आ)
प्रथमः = 3 rd Person prathamah (also for 2 nd Person (f))	अमिलत * amilata	अमिलेताम् amiletām	अमिलन्त amilanta	वृत् vrt -> अवर्तत वृध् vrdh -> अवर्धत वन्द् vand -> अवन्दत
मध्यमः = 2 nd Person (inf) madhyamah	अमिलेथाः amilethāḥ	अमिलेथाम् amilethām	अमिलध्वम् amiladhvam	
उत्तमः = 1 st Person uttamah	अमिले amile	अमिलावहि amilāvahi	अमिलामहि amilāmahi ✓	

परस्मैपदी (parasmaipadī) and आत्मनेपदी ātmanepadī

विधि-लिङ् - (vidhi-liṅ - optative)

पुरुषः / वचनम्
puruṣaḥ / vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

द्विवचनम्
dvivacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group) (प)

तुद् tud -> तुदेत्

इश् iś -> इच्छेत्

पृच्छ् prcch -> पृच्छेत्

स्पृश् sprś -> स्पृशेत्

तुदादिगणः tudādigaṇaḥ (5th group) (आ)

मृ mr -> म्रियेत्

भ्वादिगणः bhvādigaṇaḥ (1st group) (आ)

वृत् vṛt -> वर्तेत

वृध् vṛdh -> वर्धेत

वन्द् vand -> वन्देत

विधि-लिङ् - vidhi-liṅ (प)

विधि-लिङ् - vidhi-liṅ (आ)

पुरुषः / वचनम्
puruṣaḥ / vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

द्विवचनम्
dvivacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

प्रथमः = 3rd Person
prathamah
(also for 2nd Person (f))

मिलेत्
miletā

मिलेयाताम्
mileyātām

मिलेरन्
mileran

मध्यमः = 2nd Person (inf)
madhyamah

मिलेथाः
milethāḥ

मिलेयाथाम्
mileyāthām

मिलेध्वम्
miledhvam

उत्तमः = 1st Person
uttamah

मिलेय
mileyā

मिलेवहि
milevahi

मिलेमहि
milemahi

सम्भाषणम् (sambhāṣaṇam) - Conversation

सुभाषितम् subhāṣitam

मक्षिकाः व्रणमिच्छन्ति धनमिच्छन्ति पार्थिवाः।

makṣikā vraṇamicchanti dhanamicchanti pāarthivāḥ |

मृ+इ

मृ+इ

नीचाः कलहमिच्छन्ति सन्धिमिच्छन्ति पण्डिताः॥

nīcāḥ kalahamicchanti sandhimicchanti paṇḍitāḥ ||

मृ+इ

मृ+इ

Flies desire wounds. Kings want money.

Low people look for quarrel. Learned people want mediation and peace.

Sanskrit and the Indian Mind

Sanskrit has moulded the minds of our people to the extent to which they themselves are not conscious. Sanskrit literature is national in one sense, but its purpose has been universal. That was why it commanded the attention of people who were not followers of a particular culture.

Dr. S. Radhakrishnan

First Vice-President of India

(5th September 1888– 17th April 1975)

Conclusion

References

- ❑ Krishnamacharya, T. R. (2009, June 17). *Brihat Dhatu Rupavali: Sanskrit Ebooks*. Retrieved September 24, 2019, from Sanskrit Ebooks:
<http://www.sanskritebooks.org/2009/06/brihad-dhatu-rupavali/>
- ❑ Tripathi, B. (2017, December 13). *Rupa Chandrika: Internet Archive*. Retrieved September 24, 2019, from Internet Archive:
<https://archive.org/details/RupaChandrikaBrahmanandaTripathi>
- ❑ Vidyasagar, I. C. (2017, January 16). *Bryakaran-Kaumudi: Internet Archive*. Retrieved September 24, 2019, from Internet Archive:
<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.345069> (in Bengali)
- ❑ *Saral Sanskrita Shikshanam*. (n.d.). Retrieved September 25, 2019, from www.learntheeasywaysanskrit.in:
<http://www.learntheeasywaysanskrit.in/makshika-vranamichanti/>

आत्मज्ञानमस्तु ते
ātmajñānamastu te

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

*Thank
you*

